

DRIE SPINNENDODERS UIT SCHOORL

Hans Nieuwenhuijsen.

Broeder Virgilius Lefeber heeft veel verzameld in Schoorl. Dit blijkt onder andere uit een didactisch spoor dat hij heeft achtergelaten. Trots liet Frans Nieuwenhuisen, een boswachter met een voorliefde voor insecten, mij eens een insectendoos zien met alle in Schoorl voorkomende aculeaten: een geschenk van Virgilius.

Nadat ik samen met Hennie Wiering enige jaren in het Noordhollands Duinreservaat had verzameld besloot ik mijn geluk eens te gaan beproeven in de kalkarme duinen van Schoorl. Zonder dat ik dat toen wist trad ik in de voetsporen van de daar bekende en geziene 'pater'. Als bijdrage aan zijn jubileumnummer heb ik wat informatie bijeen gebracht over drie, in Noord-Holland zeldzame, spinnendoders: *Anoplius nigerrimus*, *Dipogon bifasciatus* en *Episyron albonotatum*.

Anoplius nigerrimus (Scopoli)

- NI naam: -
- Vindplaats: Schoorl, Blijdensteinweg (105-521), 1 ♀ op 22.8.1996.
- Systematiek: Pompilinae, Pompilidae.
- Kenmerken: ♂ 5.5 - 10 mm: ♀ 8 - 11.5 mm; geheel zwart, tergieten met grauwe banden; derde radiale cel gesloten, bij ♂ soms gesteeld. (W,1972)
- Verspreiding: Holarctisch, in het zuiden van Europa ook alpien (O & W 1987)
- In Nederland: Algemeen, ook in steden. In de drie westelijke provincies alleen in het Gooi, Texel en Asperen. (L & v.O,1988).
- F.G.R.: Duinen, hogere zandgronden en heuvelland.
- Ecotoop: Du - 4B4: boscultuur met uitheemse soorten (Schoorl).
- Habitat - vindplaats: Gevonden op de onderste bladeren van Wilgeroosje (*Chamaenerion angustifolium*), waarschijnlijk honingdauw likkend, een kapplek langs het fietspad (Schoorl).
- Prooi: *Drassodes*, *Gnathosa*, *Pardosa*, *Pisaura*, *Tarentula*, *Trochosa*. (O & W,1987)
- Nest(plaats): Zand, bodemscheuren, holle plantenstengels, boorgaten in hout, lege slakkenhuizen. Nest in de grond: 2 -3 cm lang en 15 cm diep. (O & W, 1987)
In Limburg in steile leemwanden; ook in verlaten slakkenhuizen van de wijngaardslak. (L & vO 1988). Nest onder stenen. (Nielsen in R & H,1939)
- Parasieten: *Ceropales maculata* en een Pteromalide (O & W,1987).
- Vliegtijd: Midden mei tot midden september, 2 (3?) generaties (O & W,1987), 12 mei - 7 oktober (L & vO,1988), ♂ 13.5 - 20.8; ♀ 10.5 - 21.10 (S-E & W,1992)
- Ecotoop: Zandige bosranden, zandvlakten, ook mijnbouwellingen (cultuurvolger) (O & W,1987)
- Habitat: Van droog, warm grasland tot vochtige gebieden, en van open terreinen tot aan bosranden en tot in lichte bossen. (SE & W, 1992)
- Bloembezoek: Wilde peen (*Daucus*) (O & W, 1987), Margriet en Bereklaauw (L & vO, 1988).
- Gedrag: (R & H,1939) Nielsen (1932) ziet een vrouwtje met *Lycosa* spec. slepen. Dier steekt de spin even later onder de cephalothorax. Sleept de spin verder aan de basis van een achterpoot. Glijdt langs een helling en steekt de spin vervolgens twee keer. Op moeilijke trajecten wordt de spin aan de spintepels vastgepakt. Tijdens het slepen beweegt de wesp zich achterwaarts. De wesp gebruikt een oud nest, waarschijnlijk dat van *Colletes* spec. Het bevat drie cellen: een leeg, een met een *Lycosa* met het ei op de linkerkant van de basis van het abdomen. Een ander wijfje groef in los zand een ondiep nest met een eivormige cel. Het graven duurde 10 minuten.
Nicolas (1888) vermeldt een gang van 15 cm tot 10 cm onder het grondoppervlak en Ferton (1892) vermeldt holten als nestplaats.
Zowel Nicolas als Ferton merken op dat de prooi niet volledig verlamd is. Ferton nam waar dat afgenomen en verzorgde spinnen zich volledig herstelden.
- Bestandssituatie: Deze soort is in Baden-Württemberg niet bedreigd. (SE & W,1992).

Dipogon bifasciatus (Geoffroy)

- Nl naam: Een boomspinnendoder (Wilcke, 1947)
- Vindplaats: Schoorl, Ir. van Steijnweg (104 - 522), 1 ♀ op 5.9.1996.
- Systematiek: Pepsinae, Pompilidae.
- Kenmerken: ♂ 4 - 7 mm; ♀ 5 - 10 mm. ♀ geheel zwart. (Wolf, 1972). Slanke antennen, derde lid even lang als eerste en tweede samen. (Wilcke, 1943)
- Verspreiding: Europa (in het zuiden alleen in het hooggebergte), verder tot in het verre oosten. (O & W, 1987)
- In Nederland: ?
- FGR: Duinen, Hogere zandgronden.
- Ecotoop: Du - 4B4 Boscultuur met uitheemse soorten. (Schoorl)
- Habitat -
vindplaats: Aan bosrand, op bladeren van Wilgenroosje. (Schoorl)
- Prooi: Spinnen van de geslachten *Heriaeus*, *Misumena*, *Oxyptila*, *Synaema* en *Xysticus* (O & W, 1987) (alle geslachten uit de familie der Thomisidae - Krabspinnen).
In de collectie van Hennie Wiering bevindt zich een vrouwtje van deze wesp met als prooi een krabspin (soort?).
- Nest(plaats): In holle stengels en takken, in boorgaten in hout en in gaten in muren; tot 6 cellen per nest (O & W, 1987). Twee of meer spinnen achter elkaar, gescheiden door schotten van losgeknaagd hout. Een nest van deze soort in een rotte boomstomp was afgesloten met kleine houtsnippers van de boom zelf (camouflage). Een witte cocon (H, 1927).
- Parasieten: *Chrysis cyanea*; *Liotryphon prope agnoscendus* (Pimplinae) (O & W, 1987)
- Vliegtijd: Midden mei tot midden september (tweede generatie?) (O & W, 1987)
- Ecotoop: Bosranden, ook als cultuurvolger in woongebieden (O & W, 1987). Bosranden en kapvlakten, verbost hooiland en verlaten wijnbergen met dood hout (S-E & W, 1992)
- Bloembezoek: -
- Gedrag: Vrouwtjes overwinteren (H, 1927)
Adlerz (in R & H, 1938) vond als prooi altijd Thomisidae; het ei werd dwars over de onderkant van het abdomen gelegd.
Mannetjes vliegen rond bepaalde stammen met dood hout (territoriumgedrag? Zoeken naar slaappleatsen? (S-E & W, 1992)
Algemeen bij *Dipogon*: de nestingang wordt afgesloten met samengeveegde spinnenwebben (Fegewespen); de vrouwtjes van dit geslacht dragen aan de onderkaak een borstel. (S-W & W, 1992)
Brechtel (in S-E & W, 1992): een spin per cel; de grootte van de spin bepaalt het geslacht van de larve; na de eiafzetting wordt een dwarswand gemaakt: de dikte van de nestafsluiting is 34 - 61 mm. Duur larvestadium 6 dagen, duur popstadium (pop in cocon) in de Pfalz van de eerste generatie 20 dagen, de tweede generatie overwintert als rustlarve. De inwoners van een nest komen gelijktijdig uit.
- Bestandssituatie: De laatste jaren wordt de soort vaker aangetroffen, waarschijnlijk door veranderde vanghouding - meer vangen bij dood hout -.
De soort is minder zeldzaam dan tot nu toe werd aangenomen. Geen aanwijzingen voor bedreiging in Baden- Württemberg (S-E & W, 1992).

Episyron albonotatum (Van der Linden)

- Nl naam: Een kruisspindoder (Wilcke, 1947)
- Vindplaats: Schoorl: Mariaweg (105 - 523), 1 ♂ op 29.6.1994.
- Kenmerken: ♂ 5,5 - 9 mm; ♀ 8 - 11,5 mm. binnenste oogrand donker, beharing donker.

(L & v.O, 1988)

Verspreiding: Palearctisch: Europa, door Azië totaan de Pacifische Oceaan. (L & vO, 1988)

In Nederland: ?

FGR: Duinen, Rivierduinen?

Ecotoop: Onder eiken, op kaal zand. (Schoorl)

Habitat: Begroeide, zandige terreinen (L & vO, 1988)

Prooi: Kruisspinnen (*Araneus*) (O & W, 1987)

Nest(plaats): Graaft nest in de bodem (S-E & W, 1992)

Parasieten: ?

Vliegtijd: ♂ 16.5 - 23.7 ; ♀ 7.6.- 27.9 (S-E & W, 1992), Twee generaties (O & W, 1987)

Ecotoop: duinen, zandige akkers in de buurt van bosranden, zandafgraving, droge bosrand. (S-W & W, 1992)

Bloembezoek: Schermbloemigen; *Sedum* (O & W, 1987)

Bestandssituatie: In Baden-Württemberg 'door uitsterven bedreigd' (S-E & W, 1992).

Conclusie:

Het blijkt dat er van *Episyron albonotatum* weinig bekend is. In 1995 ben ik soort weer tegengekomen in Schoorl. Ik zal proberen de komende jaren iets te weten te komen over de biologie van deze soort.

Literatuur:

- Haupt, H. 1927., Monographie der Psammocharidae (Pompilidae) Mittel-, -Nord- und Osteuropas. Berlijn.
- Lefebvre, V en P. van Ooijen., 1988. Verspreidingsatlas van de Nederlandse spinnendoders. Leiden.
- Oehlke, J. en H. Wolf., 1922. Beiträge zur Insectenfauna der D.D.R. Hymenoptera. Pompilidae. Beitr. Ent. 37. 278 - 390.
- Richards, O.W. en A.H. Hamm., 1939. The biology of the british Pompilidae (Hymenoptera). Trans. soc. Brit. Ent. 6:51- 114.
- Schmid - Egger, C. en H. Wolf., 1992. Die Wegwespen Baden - Württembergs (Hymenoptera, Pompilidae). - Veröff. Nat. Landsch. Bad.- Württ. 67: 267 - 370.
- Wilcke, J., 1947. Onze spinnendoders en hun biologie. De lev. nat. 50: 37- 49.
- Wolf, H., 1972. Pompilidae. Insecta Helvetica. 5. Schw. Ent. Gesell.